Bottnaryds kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan

Bottnaryds socken i Jönköpings kommun,
Jönköpings län, Skara stift

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2015:19
Robin Gullbrandsson

Bottnaryds kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och
förslag till bevarandeplan

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2015:19
Robin Gullbrandsson

Rapport och foto: Robin Gullbrandsson
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2015

Innehåll

Inledning.....5
Allmän kyrkogårdshistorik 7
Lagstiftning.....9
Allmänna skötselråd.....11
Bottnaryds kyrkogård.....12
Referenser.....24
Administrativa uppgifter.....24

Bilagor

Bilaga 1. Gravkarta med urval kulturhistoriskt värdefulla gravar
Bilaga 2. Tabell med urval kulturhistoriskt värdefulla gravar

Utdrag ur digitala fastighetskartan blad 64E 0cS och 64E 0dS.

Bottnaryds kyrkogård, fotograferad från södra ingången i december 2004. Smidesgrindarna tillverkade 1826.

Inledning

På uppdrag av Norra Mo församling har Jönköpings läns museum tagit fram ett förslag till bevarandeplan för Bottnaryds kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2014. Resultatet har diskuterats med uppdragsgivaren under hösten och rapporten har sammanställts under vintern samma år.

Kyrkogårdar utgör en viktig del av landets kulturarv. Deras kulturvärden skyddas av Kulturmiljölagen. Kulturhistoriskt värdefulla gravar skyddas också av Begravningslagen. Det åligger Svenska kyrkan att förvalta detta kulturarv med hänsyn till dess värden. Därför är det angeläget att kartlägga vari värdena består. En viktig del av värdena på kyrkogårdar ligger i äldre gravar och deras utsmyckning.

En bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara vägledande vid prioriteringar, vård, underhåll och förändringar på kyrkogårdarna. Planen skall även kunna fungera som beslutsunderlag för länsstyrelse och stift vid handläggning av tillstånds- och bidragsärenden.

I projektet *Kyrkogårdarna i Norra Mo församling* ingår även 2014 års rapporter för förslag till bevarandeplaner för Angerdshestra, Mulseryd och Norra Unnaryds kyrkogårdar. Kyrkorna i församlingen är inventerade och karaktäriserade 2004 och finns tillgängliga i*Be-*

byggelseregistret via Riksantikvarieämbetets hemsida (http://www.bebyggelseregistret.raa.se).

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en historik över kyrkogården, beskrivning samt fotografier av de olika kvarteren och deras kulturhistoriskt värdefulla gravar. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har varit aktuella kyrkoarkiv på Landsarkivet i Vadstena, Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia. Församlingen och länsmuseet har rätt att fritt bruka fotografierna. För kyrkogården har en sammanfattande kulturhistorisk bedömning gjorts där de kulturhistoriska värdena lyfts fram.

Den kulturhistoriska bedömningen av kyrkogården har gjorts i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort. Inför planerade förändringar eller större underhållsåtgärder skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån den kulturhistoriska värderingen och karakteriseringen tas beslut om vilka åtgärder som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Rapporten avslutas med själva inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla gravplatser, vilken är avsedd att fungera som en bevarandeplan. Dessa redovisas i tabellform med text och fotografier samt på gravkarta. De kulturhistoriskt värdefulla gravarna är kategoriserade i två grupper: *I. Mycket värdefulla* (som skall bevaras på plats) och *II. Värdefulla* (som bör bevaras eller återanvändas på plats eller förvaras på annan del av kyrkogården beroende på vari värdet består).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Robin Gullbrandsson vid Jönköpings läns museum under 2014. Urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravar har diskuterats med församling och representanter för hembygdsförening.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen, i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de också ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravningsseder är att platsen för begravningarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, ibland manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hör även stigluckan som både hade en symbolisk som praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man fortsatte dock den förkristna sedvänjan att gravsätta folk efter deras gårds- eller bytillhörighet, antingen i smala tegar eller i kvartersliknande grupper. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven, som istället endast markerades av en jordhög. Om en vård sattes upp var den av trä, undantagsvis av sten eller smide. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården på ett nyttobetonat sätt, nämligen som betesmark. Det ingick troligen i många klockares löneförmåner att ha sina djur betandes på kyrkogården.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjar förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 har många landsortskyrkogårdar kvar den typiskt medeltida ängskaraktären. Förnyelsen börjar i städerna, genom att gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjuds av hygieniska skäl. Enligt en kunglig förordning från 1815 måste begravningar innanför stadskärnan upphöra och begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – anläggas utanför stadsbebyggt område. Vidare skulle staten genom Överintendentsämbetet ansvara för att de blev prydligt och hälsosamt anlagda.

Runt om i landet anläggs begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anläggs med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man hörde till ersattes nu av så kallade köpegravar och allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna. Köpegravarna anlades med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgärdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den allmänna linjen där man gravsattes i en kronologisk ordning, tätt

Den förindustriella kyrkogården var en ängsmark med endast få vårdar av beständigt material. Här har karaktären blivit bevarad på Ornunga gamla kyrkogård.

En av Sveriges få bevarade kyrkogårdsbalkar finns i Brandstorp.

intill den som hade begravts före och oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast mycket små och oansenliga.

Trädkransen introduceras först på städernas begravningsplatser men når under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med hängande växtsätt. I början av 1900-talet planläggs även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde och allmänt område speglar ett socialt uppdelat samhälle. Företeelsen levde kvar till in på mitten av 1900-talet (upphörde officiellt 1964) och ersattes då av kvarter med gravar i långa rader längs med rygghäckar. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgärdningar och grusbäddar för att ersätta det med gräsmattor. Den sociala utjämningen av ståndssamhället avspeglas på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar, oftast utförda i det liggande formatet 60x80 cm.

Från och med 1980-talet blir gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också minneslundar för askor som grävs ner anonymt utan plats för namn men med gemensam plats för blommor, askgravlundar med en ofta konstnärligt utformad gemensam plats för namn och smyckning, kistminneslundar där kistor begravs anonymt och utan plats för namn, samt kistgravlundar där kistor begravs anonymt men där det finns en gemensam plats för namn och utsmyckning.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas, nämligen skogskyrkogården. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd.

Lagstiftning

Kulturvärden på kyrkogårdar skyddas såväl i Kulturmiljölagen som Begravningslagen. Här nedan följer utdrag som har bäring på förvaltningen av kyrkogårdarnas kulturvärden.

Kulturmiljölag (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser
1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.

Ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548).

4 kap. Kyrkliga kulturminnen
1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Begravningsplatser
11 § I vården av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.
12 § Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i 1 kap. 1 § begravningslagen (1990:1144). Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler. Lag (1990:1146).

13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen
1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.
Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1999:304).

Ersättning till Svenska kyrkan

16 § Svenska kyrkan har rätt till viss ersättning av staten för kulturhistoriskt motiverade kostnader i samband med vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena.
Svenska kyrkan beslutar om fördelning av ersättningen mellan stiften. Stiftet beslutar om fördelning inom sitt område.
Riksantikvarieämbetet skall ges tillfälle att yttra sig över fördelningen i landet. Länsstyrelsen skall ges tillfälle att yttra sig över fördelningen i länet. Lag (1999:304).

Väsentliga förändringar kan innebära till exempel ändring av omgärdning, trädplanteringar, större omplaneringar av gravkvarter, ändringar i gångsystem och dess beläggning, nya belysningsinstallationer.

Begravningslag (1990:1144)

7 kap. Gravrätt

Gravanordningar m.m.
25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravrättens upphörande

37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, ska upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.
Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, ska den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats. Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturmiljöarbetets intressen finns i kulturmiljölagen (1988:950). Lag (2013:552).

Allmänna skötselråd

Grunden för skötseln av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är att de inte skadas utan ges en så lång livslängd som möjligt. De förebyggande åtgärderna är väsentliga, det vill säga motverka uppkomsten av skador genom till exempel mekanisk åverkan, påväxt och väder. Vid rengöring och reparation av vårdar av mjukare bergarter (kalk- och sandsten), smide och gjutjärn som är över 100 år gamla bör konservator för sten respektive metall kontaktas för rådgivning eller program.

En vanlig orsak till skador är mekanisk åverkan genom trädgårdsfordon och andra redskap. Varsamhet vid gräsklippning minimerar risken för sprickor och bortfall av material. En annan orsak är nederbörd och påväxt. Liggande hällar och stående vårdar av mjuk bergart som kalk- och sandsten är särskilt känsliga för vädrets makter. På vintern tränger fukt in i sprickor och vidgar dessa och spränger till slut bort stenmaterial. Detta kan på sikt helt radera ut en inskription eller relief. Därför är det viktigt att hålla till exempel hällar rena från löv och grenar. Känsliga vårdar och hällar av hög ålder kan med fördel ges en skyddsklädsel eller täckning under vintern för att motverka frostsprängning.

Vårdar av gjutjärn är en kategori för sig, som kräver kontinuerligt underhåll. Vid ommålning befrias gjutjärnet från rostbeläggning med stålborste. Därefter grundas järnet med mönja och slutstrykes med linoljefärg. Lagningar bör anförtros åt hantverkare eller konservator med erfarenhet av gjutjärnslagningar.

Rostande förankringsjärn är en vanlig orsak till skador. När järnet rostar så sprängs sten sönder. Ett viktigt arbete är utbyte av förankringsjärn mot rostfritt stål.

Rengöring av vårdar kan ha olika syften. Ofta är det rent estetiskt. Som regel bör den på kulturhistoriskt värdefulla vårdar vara motiverad av hänsyn till att påväxt riskerar stenens fortbestånd (kalk- och sandsten) eller för att förbättra förståelsen av objektet (tolkning av inskription eller utsmyckning). Enklare rengöring kan göras med ljummet vatten med liten tillsats av såpa och med mjuka borstar som inte repar. Lämplig tid är vår och höst. Vårdar av hårdare bergarter som granit kan rengöras med högtryckstvätt men endast där inte förgyllning och dekorationer kan skadas. Vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde och påtaglig skadebild (pågående bortfall av stenmaterial eller sprickor) bör rengöras av konservator.

Äldsta kända avbildningen av kyrka och kyrkogård, någon gång vid mitten av 1800-talet. Vi ser en kyrkogård utan större gravvårdar och med naturligt upptrampade stigar. ATA.

Bottnaryds kyrkogård

Socken och kyrkomiljö

Bottnaryds socken utgörs av en skogsbygd med mossar och gruråsar kring sjön Stråkens södra del. Spår efter bosättningar finns från yngre stenålder och framåt, men det är ingen fornlämningstät bygd. Under medeltiden etablerades fyra kyrkplatser i socknen, en i varje fjärding. Vid Gustav Vasas reformation låg två öde. Det blev södra fjärdingens kyrka som kom att bli den egentliga sockenkyrkan, den stod där dagens kyrka sedan 1666 är belägen.

Fyra säterier har funnits i socknen. Det äldsta är Svansö, vilket är känt sedan 1300-talet och bl.a. ägts av ätterna Ribbing och Silversparre. Gunillaberg donerades av drottning Kristina år 1642 till guvernören över Nya Sverige, sedermera landshövdingen Johan Printz. Säteriet har sedan reduktionen ägts av bl.a. ätterna Örneclou och Lilliecreutz. Säteriet Falla upphörde 1823. Säteriet Axö uppstod på 1700-talet och var bostad för inspektorn på Svansö, vars släkt tog sig namnet Axell.

Genom socknen går sedan gammalt landsvägen mellan Göteborg och Jönköping. Bygden blev också härjad under de danska krigstågen på 1500- och 1600-talen. År 1941 öppnades järnvägen mellan Ulricehamn och Jönköping med station i Bottnaryd, som utvecklades till ett stationssamhälle med viss handel och industri, bland annat snickerifabrik. Järnvägen är idag nedlagd, men Bottnaryd är fortsatt centralort med skola, affär och ålderdomshem. Historiskt har jordbruk och boskapsskötsel varit de huvudsakliga näringarna.

Samhället Bottnaryd är beläget väster om sjön Stråken och präglas av villabebyggelse och små industrier. Kyrka och kyrkogård ligger i samhällets norra ände mellan en mindre sjö i väster och den nordsydliga Kyrkvägen i öster. Terrängen sluttar ned mot sjön. Öster

om Kyrkvägen ligger församlingshemmet på en kulle. Ytterligare en kulle begränsar kyrkogården i sydväst. På andra sidan denna ligger Prästgården och f.d. tiondebod med sjön på nordsidan. Kyrkogården begränsas i söder av Movägen som på andra sidan har centralskolan från 1951.

Kyrkogårdens historik

Kyrkogården har medeltida ursprung. Det är dock först från början av 1700-talet som vi har skriftligt källmaterial som behandlar kyrkogården, detta är i huvudsak i form av kyrkoarkivets sockenstämmoprotokoll.

1700-talet: oordning och trängsel

Genom följande utdrag ur protokoll får vi en bild av 1700-talets kyrkogård.

År 1726 ”beslöts at kyrkiogården skall wäl hållen warda och i frid för creaturen.” Året därpå omtalas behov av lås för grindarna, vilka var tre till antalet och uppenbarligen var av trä eftersom de 1738 skulle tjärstrykas. I maj 1760 beslutade sockenstämman om reparation av grindarna.[1]

År 1759 beslutade sockenstämman om ”träns planteringar omkring kyrkiogården”.[2]

Tydligen var ordningen på kyrkogården bristfällig under 1700-talet, vilket framgår av ett sockenstämmoprotokoll från den 30 april 1761:

> Emedan mycken oordning skier wid likgrafwarnes öppnande på kyrkiogården, efter intet alla weta sine platser til bredd och längd, så lofwade församlingen utsätta någon wiss dag, och ther till förfärdiga små pålar, och då sammankomma och göra en riktig afmättning, at intet klander sedan må förelöpa, at den må giört intrång i den andras grifte plats.[3]

Var det inte människorna själva som skapade oreda, så var det djuren. Nästa år ”Klagades at Creatur inkoma på kyrkiogården och de dödas ben ofreda; hwarföre tilsades klockaren och kyrkiowäcktaren der wid hafwa noga upsikt, at kyrkioportarne sättias i det stånd, at inga klagomål häröfwer må spörgas.”[4]

Kyrkogården omgavs vid denna tid – vilket var brukligt i Småland och Västergötland – av timrade kyrkogårdsbalkar, vars underhåll var fördelat efter hemman. ”Så snart til wårat blifwer lofwade församlingen at uprätta kyrkio=balkarne, då alla på en wiss utsatt dag skulle samblas, och alt arbete fulgiöra.”[5]

Gravarna grävdes grunt och hade som regel endast en överkastad

1 CladdBook til B kyrkia, avskrift i Jönköpings läns museum.
2 Sockenstämmoprotokoll 13 maj 1759, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.
3 Sockenstämmoprotokoll 30 april 1761, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.
4 Sockenstämmoprotokoll 1762, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.
5 Sockenstämmoprotokoll 12 maj 1763, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.

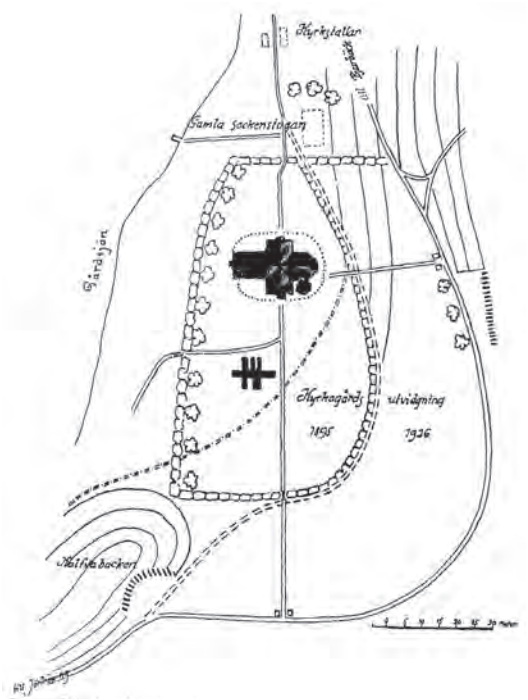

Skiss av E Carlsson över kyrkogårdens utvidgningar 1895 och 1926. Ur Bottnaryd förr och nu.

jordhög som sakta sjönk ihop. Vid sockenstämma den 12 maj 1771 påtalades: ”Grafwarne på kyrkiogården, måste efter kyrkiolagen grafwas diupa, at the dödas behn måga bättre förwaras och luften förwaras för stank, som snarligen kunde förordsaka siukdomar.”[6] Sakta började upplysningstidens idéer om hygien och modernitet vinna mark. En ytterligare bild av situationen förmedlades vid sockenstämma den 25 maj 1786:

> Beswärade sig inwånarna uti wäster fierdingen deröfwer, at den delen af kyrkiogården, som til grifte=plan för dess döda är anslagen är otilräckelig, hwadan liken eÿ hinna uti jorden förmultna, innan de måste upgrafwas. För at hielpa detta blef beslutat, at delen af kyrkiogården som förr tillhört Biurbecks fierding skal delas emillan dessa 3nne fierdingar uti socknen wid tilfälle då kyrkioreparationer efter Pingest företagas, då wiss af hwarje fierding til delning må blifwa utsedda.[7]

Vi får här också veta att kyrkogården var delad efter fjärding, det vanliga var annars efter hemman. Först 1787 tycks nya delningen ha kommit till stånd.

Kyrkogårdens utvidgande och ordnande

Kyrkogården förblev dock otillräcklig. Den 20 maj 1798 erfar vi från sockenstämman: ”Gjordes påminnelse om kyrkogårdens utwidgande, som nu är trång och otillräcknelig. Sochnemännen funno nödvändigheten häri och wilja i höst uplägga ½ qvadrat famn sten af hwart hemman i sochnen och den i winter framköra och nästa års sochstämma om arbetets påbegynnande öfwerenskomma.”[8]

Vid biskop Weidmans och kontraktsprost Jungmarkers visitation i Bottnaryd den 19 september samma år diskuterades de adliga begravningarna i kyrkan och kyrkogårdens skick:

> ”I anledning deraf, att i de härstädes i kyrkan warande hwäfda grafwar, adeliga Famillernas ätteläggar, som aflida, begrafwas, önskade H. Herr Doct och Biskopen, att, som liks begrafningar i kyrkorna, wadan på de flästa ställen uphört, detta äfven måtte komma utur bruk i denna församling, så mycket häller, som ingen will gärna wara sina medlefwande till olägenhet, mycket mindre sedan man gått ur tiden. I sammanhang härmed inhämtades på efterfrågan, det wara under öfwerläggning, att utwidga och planera kyrkogården i Bottnaryd, då wissa afsättningar sedermera kunna göras, för att begrafwa de döda radwis, samt att wisst stycke på kyrkogården till missdådares begrafning afsätta; hvarförutan H Herr Doctorn och Biskopen upmuntrade de andra sochnarne, att gå i samma författning.[9]

Härav framgår att man överlade att bryta den gamla strukturen med fjärdings/hemmansindelad kyrkogård till förmån för modern och jämlik linjebegravning.

6 Sockenstämmoprotokoll 12 maj 1771, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.
7 Sockenstämmoprotokoll 25 maj 1786, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.
8 Sockenstämmoprotokoll 20 maj 1798, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.
9 Biskopsvisitation 19 september 1798, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.

Arbetet med iordningställandet av den utvidgade kyrkogården dröjde dock på grund av svåra tider. Den 2 maj 1802 beslutades: ”Efter fulländad wår ska början ske med stenmurens anläggande omkring kyrkan så långt stenen räcker, samt kyrkogårdens planerande, hwarom kyrkowärdarne föranstalta.”[10] Följande år rapporterades att begravning nu sker ”i ordning”. Till kyrkogårdsgången användes gravstenar från kyrkan ”så långt de räcka”. De underhållskrävande balkarna hade alltså gett vika för stenmurar.

År 1804 var kyrkogården otillräcklig, varför den samma år utvidgades och planerades. Kring kyrkogården lades en stenmur.[11] Norra muren lades våren 1804 av Israel Berg. År 1806 lades muren i väster mot sjösidan av Berndt på Rödjorna. År 1821 omtalas stenmurarna som bristfälliga och i behov av omläggning, vilket utfördes av stenmuraren Sven Håkansson i Ledstorp, Sandseryds socken.[12]

År 1823 förnyades trädkransen delvis: ”Sedan Hr Organisten Holmberg lofvat plantera, vid den kyrkomuren som i år är omlagd, träd till kyrkogårdens prydnad, beviljade Sochnemännen, för att vinna likhet att de stora träden vid ena sidan af den stora kyrkoporten få nedhuggas och af honom begagnas.”[13]

Året därpå förnyades grindarna: ”proponerades av pastor att låta förfärdiga nya kyrkportar af jern istället för träd, såsom både varaktigare och prydligare och dertill använda de jerngaller som befinnes vid kyrkoporten. Socknemännen beviljade detta förslag och skall utbyte ske vid något af närmste bruk då mellangiften tages af kyrk cassan.”[14] Detta kom inte till utförande förrän 1825/26 och utfördes av smeden Abram Elgström från Kvarnbacken, Svansö.[15] Läggning av stenmur omkring kyrkogården sköts upp till 1826. Detta år var trängseln på kyrkogården åter ett problem.

> Framställde Ordföranden till Socknemännens bepröfvande huruvida den närvarande Begrafningsplatsen omkring kyrkan är tillräcklig. Kännagafs att man med Ordningen kommit till 1808 års öppnade grafvar, insågo socknemännen vådan att uppgrafva de ännu ej fullkomlig förvandling undergångne qvarlefvorne efter de aflidne, utan funno nödvändigt att ny Begrafningsplats anlägges, sedan de få lediga platser invid västra kyrkogårdsmuren blifvit begagnade. Socknemännen önskade till Begrafningsplats få använda den intill närvarande kyrkegård belägna Kyrke-Lyckan, som nu framlidne Hr Prosten Blomberg lärer till detta behof utgifven plats intill Sockne-magasinet…[16]

Det är inte helt klarlagt om och var denna utvidgning skedde.

10 Sockenstämmoprotokoll 2 maj 1802, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.
11 Kyrkie book, s. 28.
12 Bottnaryd förr och nu, s. 45.
13 Sockenstämmoprotokoll 7 september 1823, KIa:2, Bottnaryds kyrkoarkiv.
14 Sockenstämmoprotokoll 6 juni 1824, KIa:2, Bottnaryds kyrkoarkiv.
15 Bottnaryd förr och nu, s. 45.
16 Sockenstämmoprotokoll 6 augusti 1826, KIa:2, Bottnaryds kyrkoarkiv.

Kyrka och kyrkogård år 1895 efter den stora nyplaneringen. Notera de omsorgsfullt lagda grusgångarna och de nyplanterade träden. Ännu vid denna tid är antalet gravvårdar få. Teckning av Ernst Wennerblad.

Moderniseringar från 1886 tills idag

I samband med kyrkans restaurering 1886–1890 schaktades, planerades och ordnades kyrkogården. De gamla träden på kyrkogården höggs ned och nya lindar planterades som trädkrans.[17] Detta arbete synes ha färdigställts 1895 i och med att kyrkogården då utvidgades åt sydost på andra sidan dåvarande sträckningen av Bjurbäcksvägen. Kyrkogårdens gamla del fick då den utsträckning som den ännu har. Bjurbäcksvägen flyttades upp på höjden över kyrkplatsen och den höga stödmuren längs denna anlades.[18]

År 1922 befanns kyrkogården otillräcklig, varför man anlitade arkitekt Anders Roland, Stockhom, att ta fram förslag till utvidgning. Kyrkogården skulle utvidgas åt sydost på andra sidan Bjurbäcksvägens senast 1895 ändrade sträckning. Församlingen var dock inte helt tillfreds med förslaget, varför ett nytt togs fram av stadsträdgårdsmästare Nils Andersson, Jönköping, 1926, vilket tillstyrktes och kom till utförande 1928.[19] Kring nya kyrkogården sattes trästaket och björkar. Gravkvarteren avgränsades med grusgångar och indelades i familjegravar längs dessa och kostnadsfria linjegravar i mitten. Enbart i kvarter A–C, E och F kom linjegravar att grävas.

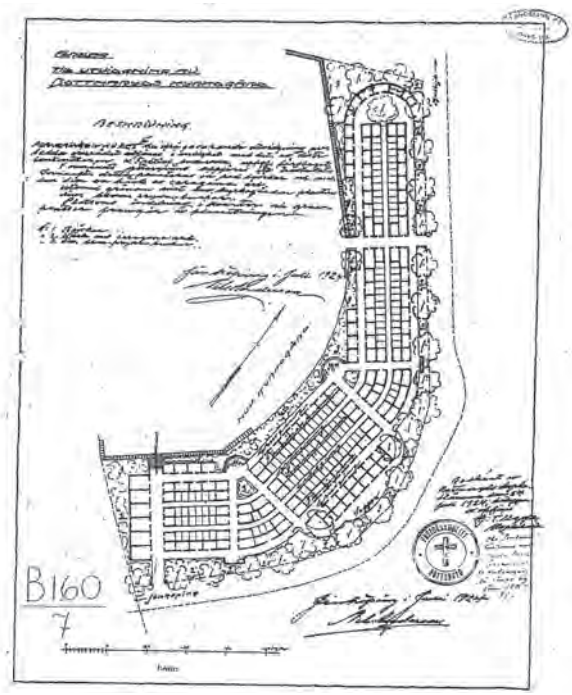

Stadsträdgårdsmästare Nils Anderssons förslag från 1924 till utvidgad kyrkogård. ATA.

År 1958 utarbetades ett förslag till utvidgning och ändring av kyrkogården av f.d. länsarkitekt Malte Erichs. Kyrkorådet hade varit i Voxtorp och tittat på dennes nyplanerade kyrkogård där. Gamla kyrkogården kring kyrkan lämnades orörd utom sydöstra delen där nya raka gravrader ordnades i gräsmatta med häckplanteringar i tidens smak. Vidare justerades den befintliga gångstrukturen. Gravkvarteren i den ännu outnyttjade sydöstra delen av 1928 års utvidgning anlades som gräsmattor med rygghäckar som fond till

17 Kyrkie book, s. 22.
18 Bottnaryd förr och nu, s. 43f; uppmätning E Carlsson 1941.
19 Antikvarisk-topografiska arkivet.

Kyrkogården från nordost, fotograferad någon gång mellan 1895 och 1926. Lägg märke till de ännu bevarade vårdarna norr om kyrkan och de troligen murgrönstäckta gravkullarna på sydsidan. JLM.

Gamla kyrkogårdens södra del, fotograferad 1942 av landsantikvarie Egil Lönnberg. Familjegravarna kännetecknas av grusbäddar och inhägnader. JLM.

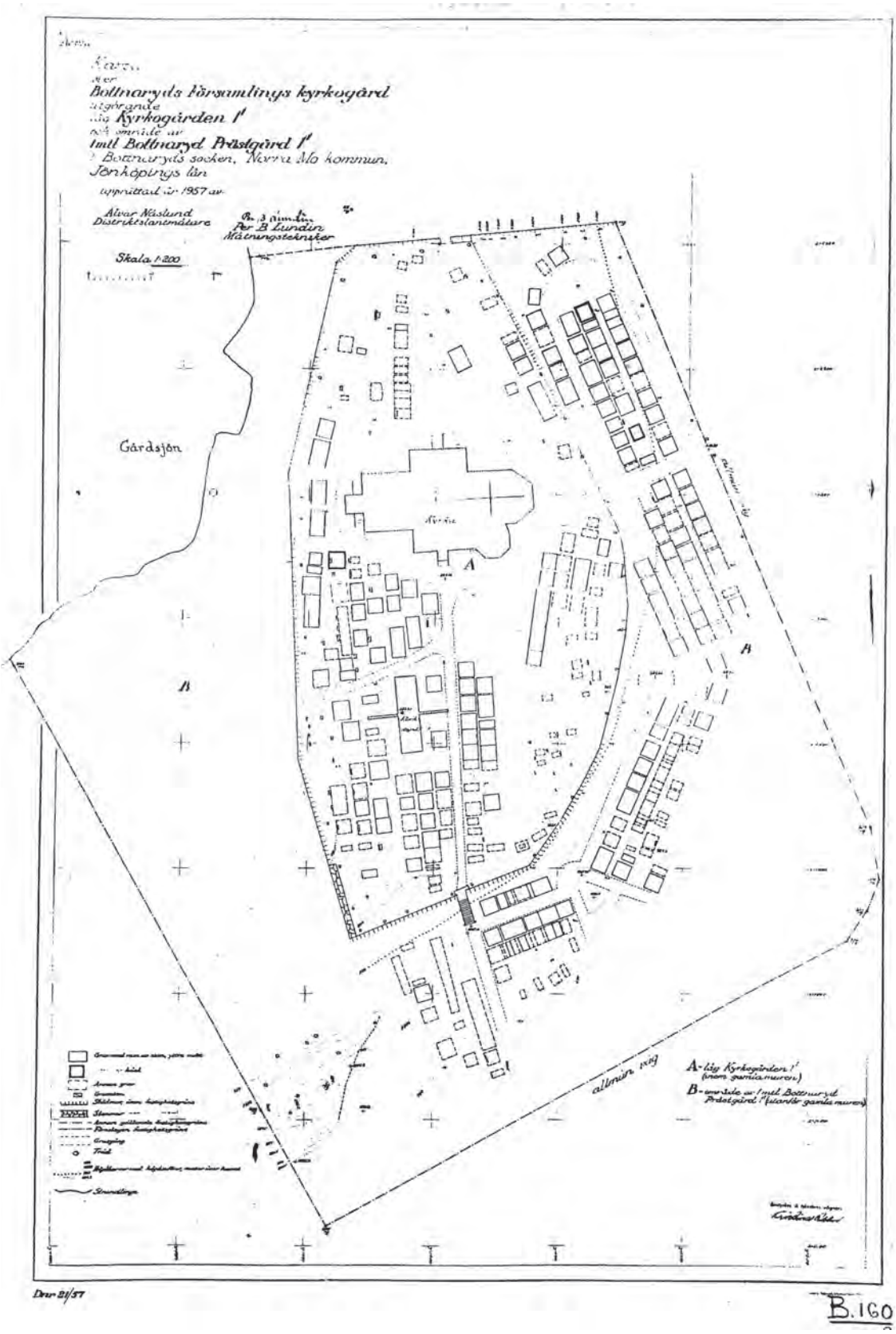

Bottnaryds kyrkogård, uppmätt 1957 inför omläggningen följande år. Notera mängden av grusgravar samt på södra delen och norr om kyrkan ensam- och linjegravarna. ATA.

Flygfotografi från 1963 visar att merparten av alla grusbäddar och stenramar fanns kvar även efter 1958 års omläggningar. JLM.

gravarna.[20] Senare under efterkrigstiden har större delen av kyrkogården lagts om till gräsmatta genom borttagning av flera grusgångar och grusbäddar på gravar. Troligen efter 1963, på ett flygfotografi från detta år är det ännu grusgravar som dominerar intrycket.

År 1971 lämnade trädgårdsarkitekt Thure Martinsson, Jönköping, ett förslag till omläggning av det sydöstra kvarteret på gamla kyrkogården. Alla stenramar och grusbäddar skulle tas bort med undantag för sex gravar. Marken skulle planeras och besås med gräs samt en buskrad planteras.[21]

På 1990-talet utökades kyrkogården med ett kvarter väster om gamla kyrkogården. Här anlades år 2004 en minnes- och askgravlund.

Beskrivning av kyrkogården idag

Timmerkyrkan ligger med koret åt öster i den norra och äldsta delen av en närmast rektangulär kyrkogård. Runt kyrkogårdens alla delar löper kallmurade stenmurar av fältsten från 1804–1895 och 1957, kring södra delen av ursprungliga kyrkogården och längs sjön som stödmurar. Södra stödmuren har en trappa. I denna mur finns tre öppningar, en i söder mitt för sydporten, en i öster (flyttad längre söderut, ursprungligen mitt för koret) och en i norr mitt för nordporten. Alla har de smidda pargrindar (äldsta från 1826) med fyrkantiga granitstolpar. Från dessa leder raka grusgångar fram till kyrkan och omsluter denna. Trädkransen kring kyrkogårdens äldsta del består av lindar från 1880-talet. Mellan utvidgningen och den lägre liggande äldre delen av kyrkogården är backen utgrävd och försedd med hög, kallmurad stödmur i vilken är en granittrappa med

20 Antikvarisk-topografiska arkivet.
21 Ritningar och handlingar rörande kyrkogården, O, Bottnaryds kyrkoarkiv.

smidesräcken. Den västra sidan av äldre delen har också stödmur. Denna har en öppning mitt för västgaveln och en sentida trätrappa något åt söder. Den äldre delen av kyrkogården omges av resliga lindar, planterade under 1880-talet. Längs ett stycke av sjön och mot prästgården är sentida röda trästaket med krysstag. I staketet mot prästgården är en vit trägrind av äldre datum. Ett likartat staket har även satts längs den höga stödmuren. I den sydvästra delen av kyrkogårdens äldre del står en klockstapel och i utvidgningens sydvästra del en personalbyggnad. Invid sjön är en minneslund med halvrund kallmur och smideslykta. På kyrkogårdens äldre del ligger gravarna övervägande i nord-sydliga rader. Bland gravvårdarna märks flera från sent 1800-tal däribland två med gjutjärnsstaket, tre gjutjärnskors och ett stort antal med stenram och grusad yta. De flesta är belägna mellan kyrka och klockstapel. Vid den västra stödmuren står fem 1600-talsstenar. I den utvidgade delen av kyrkogården ligger gravarna i öst-västliga rader. Öster om koret står ett monument från 1958 i granit och koppar över Nya Sveriges guvernör Johan Printz, bördig från socknen. 1686 restes den stora klockstapeln söder om kyrkan. Bårhus uppfördes 1958 efter ritning av Malte Erichs.

Beskrivning av gravkvarter

Kvarter A och B

Dessa båda kvarter tillkom i samband med kyrkogårdens utvidgning 1928. Det bestod av linje- respektive familjegravar, varav flertalet hade stenram och grusbädd. Till följd av omläggning 1958 och senare modernisering så har alla grusbäddar avlägsnats och grusgångarna ersatts med gjutna plattor. Karaktären är således typisk för efterkrigstidens svenska landsbygdskyrkogårdar med rader av låga vårdar i sammanhängande gräsmatta.

Kvarter C–F och P

Hela södra delen av kyrkogården tillkom genom utvidgning 1928, men nyttjades nästan enbart som allmän linje före 1958 då området nyplanerades. Karaktären med låga vårdar längs rygghäckar och sammanhängande gräsytor omgärdade av grusgångar är oförändrad sedan 1958 och typisk för svenska landsbygdskyrkogårdar av idag. Flera spår av allmänna linjen finns delvis kvar i kvarter C (1939–1940), E (1930- och 40-tal) och F (1930-tal varav flera barngravar). Det rör sig om små liggande eller stående vårdar av främst svart granit. Vården över Martis från Gammalsvenskby (i kv. C)är ett fint exempel på vilka berättelser som en gravsten kan förmedla. Luckor i gravraderna indikerar borttagna linjegravar eller sådana som aldrig utmärkts med någon sten.

Kvarter G

Detta kvarter utgör sydöstra delen av gamla kyrkogården. Kvarteret har dock moderniserats såväl 1958 som 1971 varvid gravrader rätats upp och flertalet grusbäddar och stenramar avlägsnats. Längs gången i väster och i norr finns ett antal påkostade familjegravar från tidigt 1900-tal. I övrigt är vårdar från efterkrigstid i majoritet. Längs muren i öster är en rad av urngravar från 1980-talet och framåt. Alla vårdar är vända mot väster. De kulturhistoriska värdena ligger idag i enskilda gravplatser.

Kvarter H

Kvarteret utgör sydvästra delen av gamla kyrkogården. Gravvårdarna står i nord-sydliga rader vända mot öster i en sammanhängande gräsmatta. Beståndet är blandat med vårdar från större delen av 1900-talet. I norr dominerar några äldre familjegravar med grusbäddar, denna del hänger i karaktär samman med kvarter J och utgör ett typiskt högreståndsområde från förra sekelskiftet. I övriga kvarteret har grusbäddar och gravramar överlag avlägsnats under efterkrigstiden.

Kvarter J. I förgrunden kvarter G och vid klockstapeln norra änden av kvarter H. Denna del av kyrkogården har den mest sammanhållna karaktären från tidigt 1900-tal och kan betraktas som ”museikvarter”.

Kvarter J

Detta kvarter i nära anslutning till kyrkan är det bäst bevarade på kyrkogården och speglar mycket väl det förra sekelskiftets högreståndskvarter med påkostade familjegravar som utmärks med resliga vårdar, grusbäddar och olika inhägnader. Här finns också många inskriptioner med titlar. Kvarteret som helhet tillmäts ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Kvarter K och L
Dessa kvarter norr om kyrkan tillkom under början av 1800-talet, men av detta återstår föga. Karaktären är blandad med enstaka äldre familjegravar, spår av allmän linje i mitten av kvarter K och i övrigt mestadels låga vårdar från mellan- och efterkrigstid, tämligen glest stående i sammanhängande gräsmatta. Det kulturhistoriska värdet ligger i enskilda vårdar.

Kvarter M–O
Detta kvarter tillkom genom utvidgning på 1990-talet och är typiskt för dagens gravkultur med låga vårdar av olika material och utformning, placerade i gräsmatta längs med rygghäckar. Kvarter N är ännu outnyttjat. Kvarter O är en halvrund urngravlund med vårdar från 2000-talet i varierade former. I anslutning finns en minnes- och askgravlund. Minneslunden är utformad med stor natursten och lykta. Askgravlunden har en granitpelare för fästning av bronsplaketter samt inskriptionen ”Människans dagar är som gräset…”

Sammanfattande kulturhistorisk karaktärisering
Bottnaryds kyrkogård har medeltida ursprung, av vilket idag inget är synligt ovan mark. Kyrkogården har successivt utvidgats. De olika årsringarna är fortsatt klart avläsbara, vilket har ett stort värde. Den äldsta delen kring kyrkan fick nuvarande utsträckning under 1800-talets början och markeras med kallmurade stödmurar och en åldrig trädkrans. De olika kvarteren har i hög utsträckning moderniserats under 1900-talet, först till att bli en välordnad gruskyrkogård uppdelad i allmänna och enskilda gravar, sedan till att bli en funktionell kyrkogård med sammanhängande gräsmattor. Ett fåtal för- och tidigindustriella gravvårdar av sten och järn är bevarade, enbart få av dessa på ursprunglig plats. Dessa vittnar om lokala gravtraditioner och skall föras upp på kyrkans inventarieförteckning. Kvarter J och angränsande del av kvarter H har en välbevarad karaktär från förra sekelskiftet med sina många inhägnade högreståndsgravar. Detta

parti av kyrkogården i direkt anslutning till kyrkans södra sida betyder mycket för upplevelsen och har som helhet ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Kyrkogårdens högre liggande kvarter i söder och öster är resultatet av en utvidgning 1928. I hög grad har dessa kvarter moderniserats 1958 till att få den för dagens kyrkogårdar vanliga karaktären med rader av låga vårdar i gräsmatta med häckar som fond. Enstaka gravar från mellankrigstiden minner här om allmänna linjen och har därigenom ett socialhistoriskt värde eftersom det var där flertalet i församlingen begravdes.

Att tänka på i förvaltning av kyrkogården:

- Stenmurar, smidesgrindar, trappor, trädrader och grus gångar är väsentliga delar av kyrkogårdens utformning.
- Vårdar äldre än 1850 och gjutjärnsvårdar skall finnas med på kyrkans inventarieförteckning.

Referenser

Tryckta källor och litteratur

Bottnaryd förr och nu. 1987. Bottnaryd.

Kyrkie Book wedh Båttnarijtt. 1966. Bottnaryd.

Sveriges bebyggelse. Landsbygden. Jönköpings län. Del IV. 1957. Uddevalla.

Arkiv

Jönköpings läns museum.

Landsarkivet. Vadstena. Bottnaryds kyrkoarkiv (KIa:1-2 och O).

Länsstyrelsen i Jönköpings län (med kopior från Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm).

Internet

Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister (http://www.bebyggelseregistret.raa.se).

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:.....377/2011
Beställare:.....Norra Mo församling
Projektledare:.....Robin Gullbrandsson
Rapportansvarig:.....Robin Gullbrandsson
Län:.....Jönköpings län
Kommun:.....Jönköpings kommun
Socken: .....Bottnaryds socken
Fastighetsbeteckning:.....Bottnaryds prästgård 2:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Gravkarta

Urval kulturhistoriskt värdefulla gravar

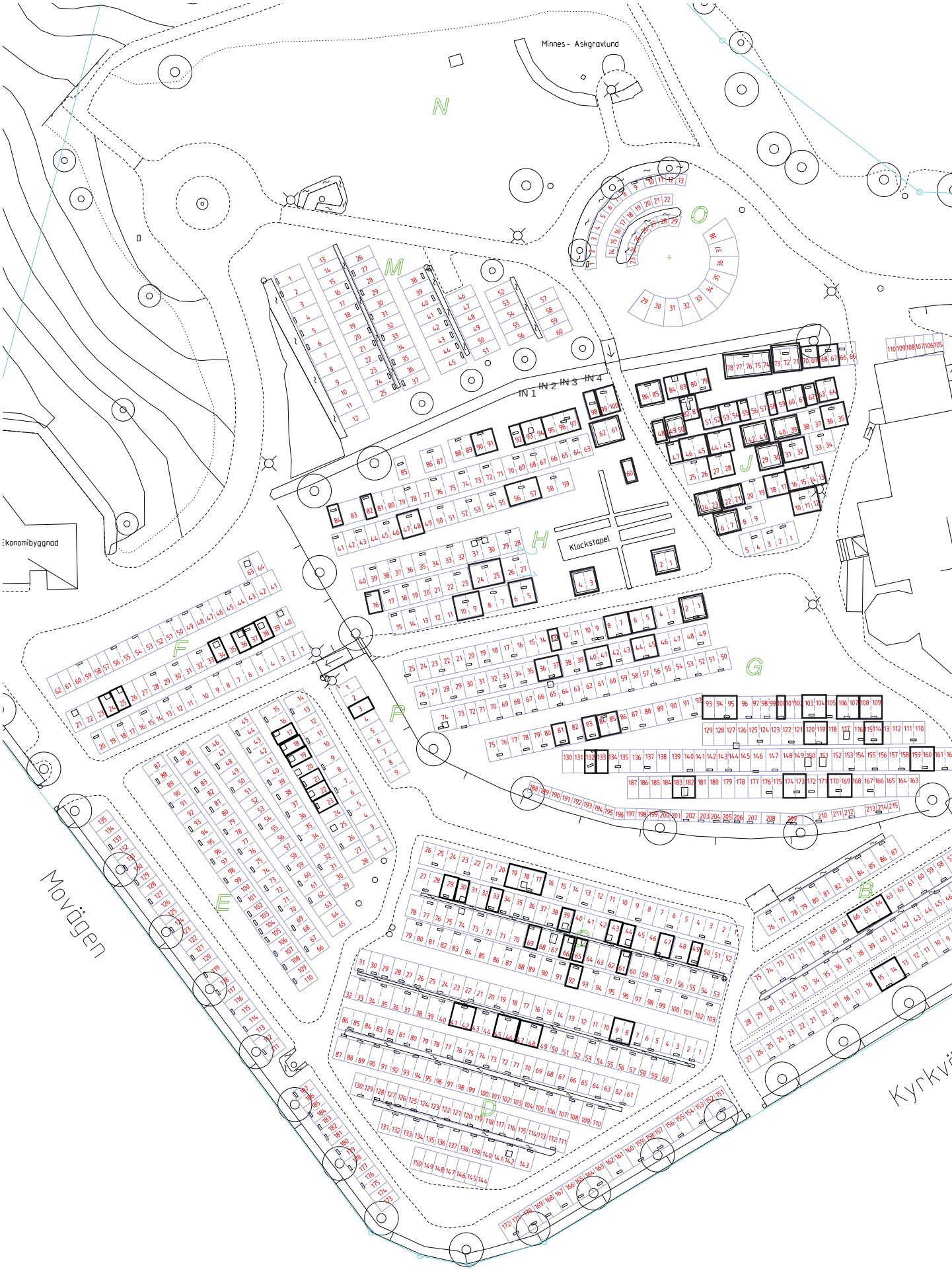
Minnes- Askgravlund
N
O
M
J
H
Klockstapel
IN 1
IN 2
IN 3
IN 4
Ekonomibyggnad
F
G
P
E
B
D
Movägen
Kyrkvä

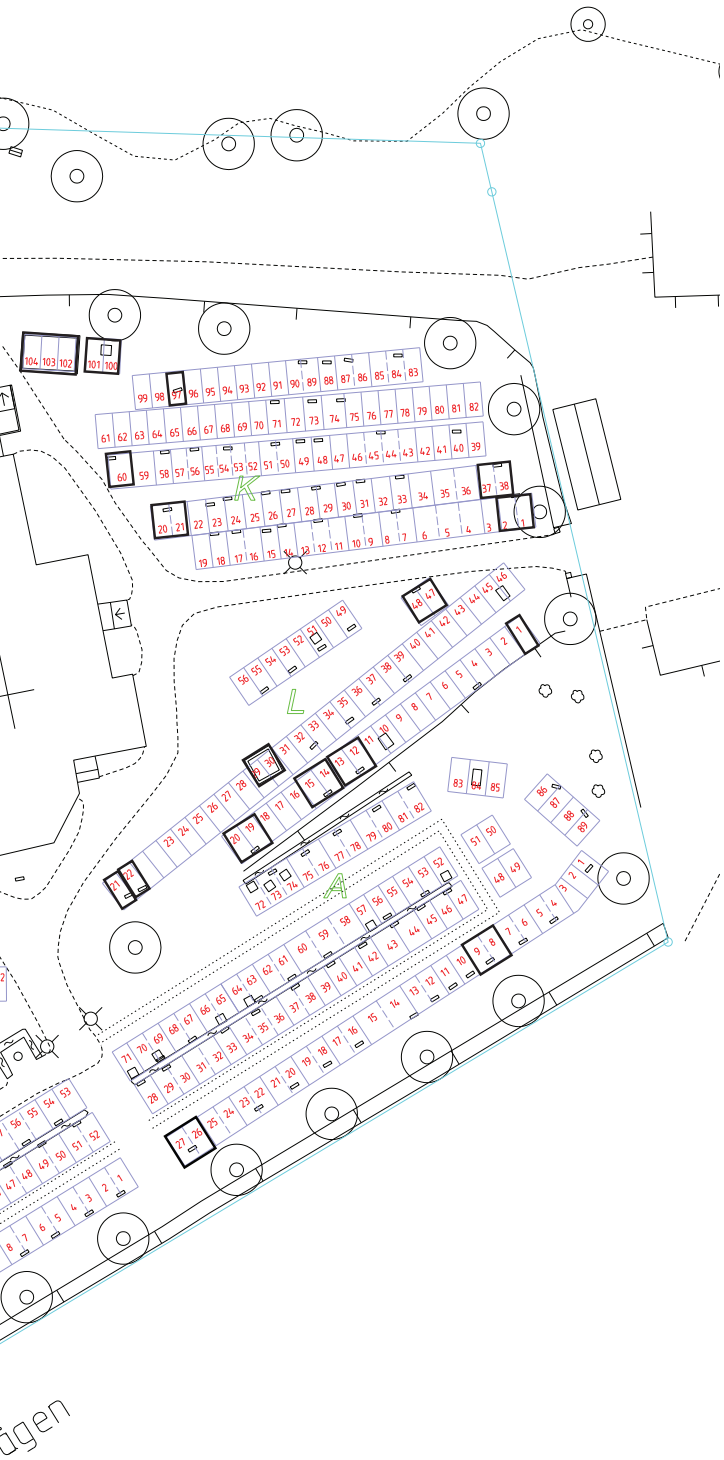
K
L
A
ägen

Klass 1

Avser gravplatser av mycket högt kulturhistoriskt värde, vilka skall bevaras utan förändringar. Värdet kan bestå av olika delar. Det kan vara personhistoriskt, konsthistoriskt, socialhistoriskt, teknikhistoriskt, lokalhistoriskt för att nämna några perspektiv. Ålder, representativitet, unicitet, miljöskapande verkan och kvalitet är förstärkande faktorer.

Klass 2

Gravplatser av högt kulturhistoriskt värde. Gravarna i denna grupp har antingen ett miljöskapande värde genom sin form och/eller material eller har ett värde knutet till personhistoria eller titel som berättar något om samhället under gången tid. Dessa gravar bör bevaras utan förändring, men det kan vara acceptabelt att återanvända en vård för att bibehålla en karaktär på en del av kyrkogården, eller flytta vården till en museal uppställning om det är personhistoria eller titel som är det intressanta.

Urval kulturhistoriskt värdefulla gravar

Gravnr.	Beskrivning/år	Inskription	Antikvarisk bedömning/urval	Fotografi
A 8-9	Grå granit 1941	RÄTTAREN P. ANDERSSON 1884-1941 HANS MAKA LISA 1884-1967 LEDSHESTRA DAN. 12:3	Klass 2 Titel	
A 26-27	Grå granit	KÖPMAN GUSTAV AXELL FAMILJEGRAV JOH. 1:25	Klass 2 Titel	
B 14-15	Svart granit 1989	Erik Molin *1909 +1989 Helna Molin *1906 +1991 Drottningberget	Klass 2 Helna Molin var känd bygdepoet från orten.	
B 64-66	Grå granit 1954	LÄRARINNAN OLGA JOHANSSON *1872 +1954 OSCAR JOHANSSON *1874 +1961 HANS MAKA ANNA *1885 +1968	Klass 2 Titel	
C 17-19	Grå granit 1949	NÄMNDEMANNEN ALFRED KARLSSON *1857 +1939 HANS MAKA IDA *1868 +1949 SONEN EDGAR *1901 +1930 RÖDJORNA KRISTUS VÅRT HOPP	Klass 2 Titel	
C 29	Grå granit, huvudända av borttagen stenram. 1930-tal?	HANNA PALM	Klass 1 Allmänna linjen	

C 30	Svart granit, småskalig liggande linjegravtyp. 1937	ALGOT JOHANSSON *1875 +1937	Klass 1' Allmänna linjen	
C 33	Kalksten, vinkelbrutet krön. 1937	JOHAN LARSSON MARTIS *5/2 1853 +30/10 1937 HEM, HEM MITT KÄRA HEM, EJ FINNS EN PLATS PÅ JORDEN, SÅ SKÖN SOM DU MITT HEM.	Klass 1 Allmänna linjen. Vers. Martis var född i Gammalsvenskby i Ukraina, men släkten har sina rötter på Dagö varifrån estlandssvenskarna deporterades 1782. Efter 1920-talets hungerkatastrof i Ukraina lämnade 900 gammelsvenskbybor landet år 1929 för att bosätta sig i Sverige. (se http://media.wp.svenskbyborna.se/2014/03/Kausta-by-och-slakten-Martis.pdf och http://www.gammalsvenskby.se/index.htm)	
C 39	Kalkstensplatta	Oläslig	Klass 2 Allmänna linjen	
C 43	Svart granit, småskalig liggande linjegravtyp. 1939	ESTER SVENSSON *1884 +1939	Klass 1 Allmänna linjen	
C 44	Svart granit, småskalig liggande linjegravtyp. 1939	HEDVIG WICKBOM *1856 +1939	Klass 1 Allmänna linjen	

C 47	Svart granit, polerad. 1940	E SVENSSON STOCKERYD *1886 +1940	Klass 1 Allmänna linjen	
C 49	Marmor med mässingsrelief 2001	Vår pappa SKULPTÖR RUNE KARLZON *1930 +2001	Klass 1 Känd lokal konstnär. Konstnärligt utförande.	
C 61	Svart granit, småskalig liggande linjegravtyp. 1937	IDA GUSTAVSSON *1861 +1937	Klass 1 Allmänna linjen	
C 65	Grå granit, småskalig liggande linjegravtyp. 1930-tal	AMANDA GUSTAFSSON	Klass 1 Allmänna linjen	Fotografi saknas.
C 66	Grå granit, småskalig liggande linjegravtyp. 1934	AMANDA SVENSSON *8/10 1867 +1/8 1934	Klass 1 Allmänna linjen	
C 69	Grå granit 1933	KONRAD ABRAHAMSSON *1901 +1933 OLSBO	Klass 1 Allmänna linjen	

C 92	Svart granit 1960	HANDLANDEN DAVID SVENSSON *25.9 1890 +10.11 1960	Klass 2 Titel	
D 8-9	Svart granit 1962	VERKMÄSTAREN HANS LUNDQUIST 1928-1962	Klass 2 Titel	
D 41-42	Svart granit 1965	KRONOJÄGARE AXEL SVENSSON *23.3. 1890 +9.11. 1965 HANS MAKA SIGRID ADINA *1.1. 1898 +2.7. 1972	Klass 2 Titel	
D 45-46	Svart granit, polerad. 1966	SÅGVERKSÄGAREN GUSTAV LARSSON *1898 +1966 HANS MAKA ANNA LARSSON *1904 +1988 BETH	Klass 2 Titel	
D 47-48	Svart granit, polerad. 1966	PASTOR WALTHER FÄLTH *1909 +1966 HANS MAKA BRITA *1912 +1990	Klass 2 Titel Pastor i Bottnaryds pingstförsamling.	
E 17	Svart granitplatta 1941	GUSTAVA PETTERSSON *1850 +1941	Klass 1 Allmänna linjen	
E 18	Svart granitplatta 1941	CHARLOTTA JOHANSSON *1848 +1941	Klass 1 Allmänna linjen	

E 19	Grå granitplatta 1941	OSKAR JOHANSSON *1871 +1941 JOH. 11:25-26 HULAN	Klass 1 Allmänna linjen	
E 21	Grå granit 1940	HILMA JOHANSSON *1869 +1940	Klass 1 Allmänna linjen	Foto saknas
E 22	Svart granitplatta. 1940	ARVID ANDERSSON 1893-1940	Klass 1 Allmänna linjen	
E 23	Svart granit 1940	SKRÄDDAREMÄSTAREN WILHELM HALLÉN *1858 +1940	Klass 1 Allmänna linjen Titel	
F 24	Svart granitplatta ca 1930	INGEGERD	Klass 1 Allmänna linjen	
F 25	Svart granitplatta. 1930	RUTH LARSSON *1888 +1930 Beth	Klass 1 Allmänna linjen	
F 34	Svart granitplatta. 1930	EMMA KARLSSON *1863 +1930 [oläsligt gårdsnamn]	Klass 1 Allmänna linjen	

F 36	Svart granitplatta 1930	BENNI *1919 +1930	Klass 1 Allmänna linjen Barngrav	
F 37	Träkors med metallplakett ca 1930	A. G. SVENSSON RYDSBRO	Klass 1 Allmänna linjen Ett av få bevarade träkors. Mycket väderbitet med lös arm. Nytillverkning och uppsättning på samma plats av identiskt kors föreslås, varpå metallplattan återmonteras.	
F 38	Svart granitplatta ca 1930	Karin	Klass 1 Allmänna linjen	
G 1-2	Kors av svart granit på sockel. Grusbädd med stenram.	F.D. HANDLANDEN OCH KYRKVÄRDEN OSCAR MÅNSSONS FAMILJEGRAV VIKEN	Klass 1 Titel Enda bevarade grusgraven i kvarteret.	
G 5-6	Grå granit	Kyrkvärden CLAS ANDERSSONS FAMILJEGRAV	Klass 2 Titel	
G 7-8	Grå granit med flyglar 1936	Kantor PAUL ÖSTERLING FAMILJEGRAV	Klass 1 Kantor i Bottnaryds församling till sin död 1936.	

G 13	Granithäll	ÖVERSTELÖJTNANTEN RVO RSO NILS LYCKBERG *1883 +1951	Klass 1 Titel	
G 36-37	Kors av svart granit 1956	Hjalmar Axell *1876 +1970 hans maka Gerda Axell född Hagberg *1882 +1956 Herren är min herde	Klass 2 Karaktärsskapande gravvård	
G 40-41	Granitkors 1946	FASTIGHETSÄGAREN LARS OLOFSSON *1882 +1946 HANS MAKA LÄRARINNAN FRIDA FÖDD LILJA *1892 +1952 IHS	Klass 1 Titlar Karaktärsskapande gravvård	
G 44-45	Svart granit, omhuggen. 1941	KYRKOVÄRDEN OSCAR ERIKSSON *1871 +1948 WILHELMINA f SVAHNSTRÖM *1878 +1941 LILLY *1904 +1983 PAUL *1911 +2007 ELGARYD	Klass 2 Titel	
G 81	Träkors med mässingsplakett 1919	ADOLF NORDÉN *1884 +1919	Klass 1 Ett av få bevarade träkors. Påväxt och röta. Nytillverkning och uppsättning på samma plats av identiskt kors föreslås, varpå metallplattan återmonteras.	

G 83	Svart granit Rest på 1930- eller 40-talet	ALFRED STYF 1861-1912	Klass 2 Typisk linjegravvård	
G 84-85	Obelisk av svart, polerad granit 1904	A ABRAMSSON [gårdsnamn oläsligt] *1821 +1904 och hans maka KARIN ABRAMSSON *1832 +1912 Dv Ps 108	Klass 2 Tidstypisk gravvård	
G 93-95	Bautasten av svart granit	F F ROOS FAMILJEGRAV	Klass 2 Tidstypisk gravvård	

G 100	Svartmålat ekkors med malmplatta utförd av skulptör Rune Karlzon. Korset från 1965 förnyades på 2000-talet.	MAGNUS ROOS FAMILJEGRAV	Klass 1 Ett av få träkors på kyrkogården. Platta skulpterad av lokal konstnär.	
G 103-104	Högrest, polerad, svart granit. 1902	Hemmansägaren J. B. Axell Axö *17/10 1829 +4/8 1923 och hans maka Anna f. Ahlgren *11/6 1835 +20/7 1925 Sonen Evald 1865-1902 Signe 1868-1953 Jenny 1874-1954 Baksida: Stanna vandringsman Du som går här fram Och tänk på Ditt livs viktighet Din kropps dödlighet Din själs evighet, frid och salighet	Klass 1 Tidstypisk och karaktärsskapande gravvård med unik inskription.	
G 106-107	Kors av grå polerad granit. 1930	Kyrkoherde Birger Jonsson *1895 +1930 Bottnaryds pastorat reste vården	Klass 1 karaktärsskapande kyrkoherdegrav.	

G 108-109	Svart granit, tempelgavel, urnor. Haft stenram.	Knut Wictor Carlströms i Fagerås Familjegrav	Klass 1 Karaktärsskapande gravvård.	
G 114-115	Högrest, polerad, svart granit. 1928	Kyrkovärden Alfred Carlström 1853-1928 Hans maka Mathilda 1850-1929 från St. Lyckna Dav. ps. 23	Klass 1 Titel Tidstypisk gravvård	
G 119-120	Svart granit	Kantorn O. O. ANDERSSON Nockebo FAMILJEGRAV	Klass 1 Titel	
G 132	Svart granit, småskalig 1914	Ida Kvick *1864 +1914	Klass 2 Typisk linjegravvård	

G 133	Liten bautasten av svart granit, typisk linjegravvård. 1914	Lärarinnan NAEMI FRISK *1885 +1914 Dv. Ps. [?]	Klass 1 Naemi Frisk var småskolelärarinna i Elgaryd och Olsbo. Gravstenen nedlagd, i behov av omdubbning. Svårläst pga lavar.	
G 159-160	Obelisk av svart granit. 1898	HÄR HVILAR CARL JOHANSSON FR. WIKEN *1/4 1872 +19/9 1898 SV. MISSIONSFÖRB. SÅNGBOK No 328	Klass 1 Tidstypisk och karaktärsskapande gravvård. Inskription.	
G 169-170	Bautasten av grå granit med skulpterade rosor. 1907	Anders Svensson Elgaryd Skatteg. 1829-1915 hans maka Johanna född Månsdotter 1828-1907 Ps. 71	Klass 1 Tidstypisk och karaktärsskapande gravvård.	

G 173-174	Röd granit 1988	BENJAMINSSON ERIK 1830-1919 GUSTAVA 1835-1922 KYRKVAKTMÄSTAREN ERIK JOHANSSON 1904-1988 SKOGSVIK	Klass 2 Titel	
G 175-176	Svart granit	VILORUM FÖR AUGUSTA O FILIP PRINTZ	Klass 2	
G 182-183	Grå granithäll 1920	Vapensmeden Aug. Nordin från Dalstorp församling *1834 +1920 Anna *1832 +1927 Ps. 152	Klass 1 Titel Konstnärligt utförande. I behov av rengöring.	
H 1-2	Grå granit, huvudände av stenram kring grusbädd. 1933	Kyrkoherden HJ. T. UGGLA *1850 +1933 och hans maka VALBORG f. TERNSTEDT *1865 +1933	Klass 1 Kyrkoherdegrav. En av få bevarade grusgravar i kvarteret.	
H 3-4	Kors av svart granit. Grusbädd med stenram och smidesstaket. 1932	Förvaltaren ERNST DAHL *1867 +1932 Hans maka KARIN född GRADÉN *1874 +1942 Sagaholm	Klass 1 Titel En av få bevarade grusgravar i kvarteret.	

H 5-6	Bautasten av svart granit.	Kyrkovärden K. J. OHLSSONs FAMILJEGRAV Svansö	Klass 1 Tidstypisk vård med titel.	
H 9-10	Svart granit, polerad. 1928	Mathilda Karlsson *1852 +1932 Hulda Karlsson *1859 +1928 Fläckebo	Klass 2 Tidstypisk vård	
H 16	Svart granitplatta. 1928	KARL SVENSSON *1864 +1928	Klass 2 Typisk linjegravvård	
H 24-25	Svart granit, rundbågskrön, polerad.	J. ANDERSSONs FAMILJEGRAV ELGARYD	Klass 2 Tidstypisk vård	

H 47-48	Rödgrå granit, tempelgavel.	GARVAREN C. A. NORDÉNS FAMILJEGRAV STOFTET TILLHÖR JORDEN SJÄLEN ANDENS VÄRLD.	Klass 1 Titel	
H 56-57	Rödgrå granit med voluter. Haft stenram och grusbädd.	CARL JOHANSSONS FAMILJEGRAV LÖNSÅS	Klass 2 Konstnärligt utformad vård.	
H 60	Grusgrav med stenram av grå granit, inskription på huvudände. 1921	AUG. ABRAHAMSSON *1840 +1921	Klass 1 En av få bevarade grusgravar i kvarteret.	
H 61-62	Bautasten av svart granit med grusbädd och stenram. 1916	Skogvaktaren Carl Gustaf Dahl *19/6 1835 +5/5 1916 hans maka Agnes Maria *15/2 1842 +28/4 1931 Jesus sade, jag är uppståndelsen och lifvet.	Klass 1 Karaktärsskapande grusgrav med titel.	
H 82	Svart granit, rundbågskrön. 1925	JOHAN MOLIN *1871 +1925 Drottningberget Joh. Ev. 11:25	Klass 2 Tidstypisk vård	

H 84	Småskalig av svart granit med vinkelbrutet krön.	WILHELMSSON	Klass 2 Typisk linjegravvård	
H 90-91	Obelisk av svart granit 1907	F. D. NÄMNDEMANNEN JOH. JOHANSON ELGARYD *24/3 1830 +30/10 1909 SAMT HANS MAKA JOHANNA JOHANSON *21/3 1826 +3/7 1907 JOH. 11:25	Klass 1 Karaktärsskapande gravvård med titel. Är det samme man som kallades ”Doktorn i Torhult” och drev hälsobrunnen där samt grundade missionshuset i Elgaryd?	
H 92	Nygotiskt gjutjärnskors på sockel, genombruten dekor. Sent 1800-tal.	DOKTORINNAN MARIA SWEDMARK UPP.B. 21:4.	Klass 1 Gjutjärnsvårdar skall föras upp på kyrkans inventarieförteckning. Titel. Rostangrepp.	

H 93-94	Obelisk av sandsten med inskriptionsplattor av marmor på sockel. 1883	ÅT MINNET AF ÄLSKADE FÖRÄLDRAR OCH SYSTER KYRKOHERDE PER SÖDERLUND *6/3 1809 +11/8 1888 HANNA SÖDERLUND FÖDD TORIN *7/7 1824 +17/5 1891 HANNA SÖDERLUND *29/1 1860 +20/12 1883	Klass 1 Karaktärsskapande kyrkoherdegrav. Söderlund var kyrkoherde i Bottnaryd 1867-1888. Sprickor i några av marmortavlorna.	
H 95-97	Handhuggen kalksten, vinkelbrutet krön 1797	Här hvilar PETER P BLIDBERG Past. och Probst i Bottnared Född den 26 Febr. 1715 Död den [?] Febr. 1797 Med sin älskade Maka FRIDRICA EDMAN Född den 20 Aug. 1727 Död den 20 Iun. 1777 Samt en liten Dotter MARGAR: CAROLINA Här ligga syndare fattige och fördömde Dock Salige af Gudi [icke?] ingömde Låten Dem ligga i Ro. Ingen [må störa deras?] Ben.	Klass 1 Handhuggen kyrkoherdesten med värdefull inskription. Bildberg var kyrkoherde i Bottnaryd 1758-1797. Sprickbildning i krön, behov av rengöring och ifyllnad av text.	
H 98	Nygotiskt gjutjärnskors med genombruten dekor. 1866 eller 1904	KYRKOHERDE [oläsligt] FAMILJEGRAF.	Klass 1 En av få gjutjärnsvårdar. Kyrkoherdegrav. Troligen över J M Schagerström eller David Timner. Förs upp på kyrkans inventarieförteckning. Rostangrepp	

H 99-100	Oljat träkors och häll av grå granit 1973	KYRKOHERDEN TAGE LÖF 1899-1973 HUSTRUN ASTRID 1902-1974	Klass 2 Kyrkoherdegrav	
INR 1	Handhuggen sandsten med relief av ängel, dödskalle och timglas. Högra hälften av inskriptionen bortnött. Ej ursprunglig plats. 1704	HÄR LIGGA BEGR... LEDSHESTRI... SON SOM AFSOM... 1704 MADI... STRV H S I I I N R I... KEN AFSOMNADE... GVDH GIFVE DHE... UPSTÅNDELSE... STEEN HAFV... THOOLSSON I LE... LÅTIT VPSÄTTIA... HIOBS B. 5 CAP OC... EP DOMEI IKOM... SI SOM EI I HV... INFÖR DVARDE...	Klass 1 Handhuggen 1700-talsvård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarieförteckning. Behov av rengöring och ifyllnad av inskription.	
INR 2	Handhuggen vård Ej ursprunglig plats. 1750	IHS + 1750 HÄR : WNDER HWILAR : IUFT I D E N : I N S M A D	Klass 1 Handhuggen 1700-talsvård Förs upp på kyrkans inventarieförteckning.	
INR 3	Handhuggen sandstensvård med relief av ängel. Enbart kröndelen kvar. Ej ursprunglig plats. 1700-tal	Oläslig inskription.	Klass 1 Handhuggen 1700-talsvård Förs upp på kyrkans inventarieförteckning.	

INR 4	Handhuggen sandsten med relief av ängel. Ej ursprunglig plats. Nedgrävd djupt. Kröm avslaget. 1700-tal	HÄR VNDER HVILAS SALIH I H [oläsligt] ILINE IM G [oläsligt]	Klass 1 Handhuggen 1700-talsvård Förs upp på kyrkans inventarieförteckning.	
J 6-7	Grusbädd med stenram. ca 1900	G. ABRAHAMSSONS FAMILJEGRAV VIKEN	Klass 1 Grusgrav, del av museikvarter. Gjutjärnssockel till försvunnen dekoration.	
J 10-12	Obelisk av svart, polerad granit. 1914	August Wadell *21/1 1860 +17/12 1914 Oscar Wadell *8/10 1837 +26/4 1920 Tekla Wadell *5/9 1867 +21/9 1928	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	
J 13-16	Bautasten av svart, polerad granit. 1873	JOHs JONSSON *1811 +1873 Hans maka KAJSA JOHANSSON *1822 +1913 Sonen ANDERS GUSTAF *1848 +1921 Dottern KRISTINA CHARLOTTA *1851 +1935 BALABO Vilen i frid till Uppståndelsen morgon	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	

J 17-18	Obelisk av svart granit. 1913	JOHAN ERIKSSON Fr. Beth *1841 +1913 och hans maka KRISTINA ERIKSSON *1842 +1913	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	
J 21-22	Låg vård av svart, polerad granit med grusbädd och stenram. 1910	Kommunalordf. J. JOHANSSON *1841 +1931 Hans maka MATILDA *1851 +1910 Rud Matseg. Joh. 11:25	Klass 1 Bevarad grusgrav i museikvarter. Titel.	
J 23-24	Häll av grå granit. Grusbädd med stenram. 1910	KARL OCH SOFIA JOHANSSON 1838-1910 1840-1924 FRÅN NÅTHULT JOH 1:29	Klass 1 Bevarad grusgrav i museikvarter.	
J 27-28	Bautasten av grå granit med relief. 1907	Carl Andersson fr. Rud *1826 +1914 hans maka Sara Lisa *1832 +1907 Joh. 11:25 Sv. Mfb. 252	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter. Carl var på 1870-talet ordf i Bottnaryds nybildade missionsförsamling.	

J 29-30	Vård av grå granit med nygotisk dekor. Grusbädd med stenram. 1908	AXEL SVENSSON 1871-1908 MAKAN ELLEN 1875-1954 KOHULT DOTTER EBBA 1905-1994	Klass 1 Bevarad grusgrav i museikvarter. Konstnärligt utformad vård.	
J 31-32	Obelisk av svart, polerad granit. 1908	KYRKOVÄRDEN JOHANNES ABRAHAMSSON FR. ELGARYD *1823 +1908 HANS MAKA SARA GRETA *1831 +1908 JOH. 11:25 TACKSAMMA SLÄKTINGAR RESTE VÅRDEN.	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	
J 35-36	Obelisk av svart, polerad granit. 1900	HEMMANSÄGAREN A. KARLSSON FR. FLÄCKEBO *6/6 1824 +20/9 1900 HANS MAKA SARA LISA TRULSDOTTER *8/2 1826 +5/11 1900	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	

J 39-40	Grusbädd med stenram. ca 1900	CARL PETTERSSON FR. BETH FAMILJEGRAV	Klass 1 Bevarad grusgrav i museikvarter.	
J 41-42	Vård av grå granit med jugendrelief. 1903	Fd KYRKOVÄRDEN JOHAN MÅNSSON fr. VIKEN 1834-1917 OCH HANS MAKA EVA CHARLOTTA MÅNSSON 1844-1903 SV. MFB. SÅNGB. No 524	Klass 1 Bevarad grusgrav i museikvarter. Konstnärligt utförd vård. Referens till Missionsförbundets sångbok.	
J 43-44	Bautasten av polerad granit med jugendrelief. 1905	Sväning Johansson fr Bondegärde *9/5 1845 +28/4 1927 hans maka Sigrid Kristina *17/10 1850 +17/6 1905 Joh. 11:25	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	
J 45-46	Obelisk av svart, polerad granit. 1905	JOHANNES CARLSTRÖM *1827 +1907 OCH HANS MAKA JOHANNA CHARLOTTA CARLSTRÖM *1826 +1905	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	

J 47	Jugendvård av polerad svart granit. 1912	Lärarinnan Kristina Strandh 1824-1912 Ps. 23.	Klass 1 Titel	
J 48	Kors av polerad svart granit på sockel med grusbädd och stenram. 1919	LANDTBRUKAREN FRITZ V. CARLSSON FR. LÖNSÅS *14/9 1854 +3/2 1919 Saliga äro de fridsamme, ty de skola kallas Guds barn. Matt. 5:9	Klass 1 Bevarad grusgrav i museikvarter.	
J 49-50	Spetsbågig vård av grå granit med jugendrelief. 1899	Carl Johansson fr. Bästhult 1825-1899 Hans maka Johanna Kristina 1822-1907 Joh. 3:16	Klass 1 Bevarad grusgrav i museikvarter. Konstnärligt utförande.	

J 51-52	Obelisk av rödbrun granit. 1902	Säteriägaren A. G. ANDERSSON FR. GUNNILLABERG *1835 +1905 HANS MAKA INGA GUSTAFSDOTTER *1834 +1902	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	
J 53-54	Bautasten av polerad svart granit. 1889	MATILDA SVENSSON FÖDD EDSTRÖM *14/3 1832 +19/10 1889 Sv Ps 476:3	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	
J 55	Obelisk av polerad, rödbrun granit. 1889	SÄTERIÄGAREN S. ANDERSSON FR. GUNNILLABERG *30/12 1813 +22/6 1889 HANS MAKA SARA ANDERSSON *18/9 1815 +7/6 1900 JOH. 11. K. 25 V.	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	

J 58	Rundbågig kalksten. 1865	HÄR HVILAR RUSTHÅLLAREN ANDERS ABRAHAMSSON FRÅN KÅKULLA DÖD 1865 OCH HANS HUSTRU SARA SVENSDOTTER DÖD 1867	Klass 1 Vård av hög ålder med titel. Ett rusthåll var ett hemman som istället för skatt höll en ryttare för indelningsverket, dvs den stående armén. Inskription behöver fyllas i.	
J 60-61	Marmorvård på granitsockel. 1887	HEMMANSÄGAREN J. NILSSON FR. KÅKULLA *22/2 1823 +18/5 1899 PS. 244 HANS MAKA JOHANNA NILSSON *14/2 1825 +14/12 1887 ES. 452	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	
J 62	Liten svart bautasten. 1889	FRU A. KALLSTENIUS f. RYDING 1841-1889	Klass 1 Tidstypisk vård i museikvarter.	

J 63-64	Vård av grå granit med vinkelbrutet krön. 1896	Johannes Jonsson *10/6 1822 +25/4 1896 och hans maka Johanna Sofia *20/5 1823 +1/6 1918	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter. JMF H90-91. Vem av dem var ”Doktorn i Torhult”?	
J 67-68	Obelisk av polerad svart granit. 1899	HEMMANSÄGAREN C. O. SVENSSON FR. KOHULT *3/8 1862 +12/7 1899 Sv. Miss. Förb. sång. 482 HANS MAKA HULDA f. ZACHRISSON *14/4 1869 +9/1 1939 Upp. 7:17	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter. Referens till Missionsförbundets sångbok.	
J 69-70	Platta av grå granit, haft grusbädd och stenram.	FABRIKÖR JOHAN ANDERSSONS FAMILJEGRAV KLEREFORS	Klass 1 Titel.	
J 71-73	Bautasten av grå granit med grusbädd och stenram. 1885	CARL ISAKSSON FR. HÅFRYD *1815 +1885 HANS MAKA MARIA *1811 +1894 SONEN ANDERS *1853 +1867 AUGUST *1850 +1933 H. JUSTINA *1855 +1940	Klass 1 Bevarad grusgrav i museikvarter.	

J 74-78	Vård av grå granit med grusbädd och stenram. Omhuggen inskription. 1900	CARL ANDERSSON FR. NACKEBO STOM *1836 +1921 HUSTRUN CHARLOTTA *1831 +1900 VIKTOR KARLSSON *1872 +1955 ANNA f. VIKTOR *1871 +1949 INGRID FERNSTRÖM f. KARLSSON *1912 +1954	Klass 1 Bevarad grusgrav i museikvarter.	
J 79-80	Obelisk av polerad svart granit. 1871	HÄR HVILAR A ANDERSSON FR. SKOGSLID +25/12 1892 HANS MAKA KAJSA ANDERSDOTTER +23/3 1871	Klass 1 Karaktärsskapande vård i museikvarter.	
J 81-82	Kalkstenskors i mark.	ABRAHAM HERMANSSON HANS MAKA JULIANNA	Klass 1 Ovanligt utformad vård i museikvarter.	
J 83-84	Häll av grå granit. 1975	MAJOR ENOK CARLSSON *1884 +1975 HANS MAKA DAGMAR *1891 +1975 HÅVERYD	Klass 2 Titel	

J 85-86	Obelisk av polerad svart granit. Grusbädd med stenram och smidesstaket. 1897	GODSÄGAREN J. J. GEORG KITTEL *I SCHLESWIG 20/12 1826 +PÅ L. A. TOLABO 30/3 1897 1. KOR. 13:13	Klass 1 Bevarad grusgrav i museikvarter. En av få gravar med smidesstaket.	
K 1-2	Obelisk av polerad svart granit. 1887	HEMMANSÄGAREN JOHAN HAGBERG *1802 +1891 HANS MAKA ANNA EDBERG *1811 +1887	Klass 1 Tidstypisk vård	
K 20-21	Bautasten av grå granit. 1891	Carl Ephraimsson *25/9 1813 +30/10 1901 hustrun Charlotta född Carlström *27/11 1817 +8/3 1891	Klass 1 Tidstypisk och karaktärsskapande vård	

K 37-38	Vård av grå granit med vinkelbrutet krön och relief. 1889	Sven Johansson fr. Kohult *1810 +1889 hans hustru Eva Johansson *1827 +1909	Klass 1 Tidstypisk och karaktärsskapande vård	
K 60	Vård av grå granit med vinkelbrutet krön. 1895	G. BJÖRK *24/4 1818 +12/5 1902 MAKA FREDRIKA ABRAHAMSDOTTER *1/11 1815 +25/9 1895	Klass 1 Tidstypisk vård	
K 97	Vård av grå granit med rundbågigt krön. 1896	JOH. DANIELSSON FR. RUD MATSEG. *29/6 1809 +23/4 1896 HANS MAKA INGA LARSDOTTER *27/11 1814 +1/4 1902 WAREN ALLTID REDO	Klass 1 Tidstypisk och karaktärsskapande vård	

K 100-101	Obelisk av svart granit. 1887	ADOLF WADELL *1830 +1887 JOH. 12.24 HANS MAKA CHARLOTTA *1831 +1905	Klass 1 Tidstypisk och karaktärsskapande vård. Wadell var snickaremästare och predikant, boende i Kolgränna.	
K 102-104	Vård av grå granit med grusbädd och stenram.	A. M. ZACHRISSONS FAMILJEGRAV MÅLSKOG	Klass 1 Enda bevarade grusgraven i kvarteret. Zachrisson arrangerade predikomöten på sin gård och tog initiativ till bildandet av Bjurbäcks missionsförening.	
L 1	Nygotisk vård av sandsten. 1881	HÄR HVILAR Hemmansegaren Carl Håkansson fr. Skogslid *den 12 Maj 1821 +den 17 Dec 1881 2 Kor. 5.1.	Klass 1 Konstnärligt utförd vård av hög ålder. Lutad mot stödmur. Marmorkors avbrutet. Sprickor i bas.	
L 12-13	Kors av polerad grå granit.	KANTOR SVEN-ERIK NILSSON FAMILJEGRAV	Klass 1 Nilsson var kantor i Bottnaryd 1943-1962	

L 14-16	Kors av polerad grå granit.	FABRIKÖR GUSTAV CARLSSONS FAMILJEGRAV	Klass 1 Titel	
L 19-20	Vård av grå granit som haft grusbädd och stenram.	GODSÄGARE F. FLODINS FAMILJEGRAV GUNILLABERG	Klass 2 Titel	
L 21	Vård av svart granit med jugendrelief. 1910	ORGANISTEN OCH KANTORN P. N. HOLMBERG *18/11 1831 +25/11 1910 OCH HANS MAKA HELENA HOLMBERG *28/6 1833 +26/2 1913 ES. 60:20	Klass 1 Karaktärsskapande vård med titel. Kantor i Bottnaryd 1856-1902 och efterträdde sin far på posten.	

L 22	Nygotiskt gjutjärnskors med genombruten dekor. Ca 1900.	Oläslig inskription.	Klass 1 Förs upp på kyrkans inventarieförteckning.	
L 29-30	Kalkstenshäll. Grusbädd med stenram.	ABRAHAM ANDERSSON FRÅN HÅFVERUD 1811-1896 HANS HUSTRU JOHANNA 1814-1882	Klass 1 Konstnärligt utformad vård. Enda bevarade grusgraven i kvarteret.	
L 47-48	Spetsbågig vård av sandsten. 1878	Hemmansägaren ANDERS ANDERSSON Från Beth *1826 +1881 och hans hustru MARIA MAGNUSSON *1830 +1878 Upp 21:14 Vården restes af tacksamhet	Klass 1 Karaktärsskapande vård av hög ålder.	
P 3	Vård av grå granit. 1939	LÄRARINNAN ELISABETH JOSEFSSON *1871 +1939	Klass 1 Titel Elisabeth var småskolelärarinna i Lagerstorp.	

Under 2014 har kyrkogårdarna i Norra Mo församling inventerats. Detta har inneburit att kulturhistoriskt värdefulla gravar har kartlagts och dokumenterats. Föreliggande rapport är en presentation av dessa och respektive kyrkogårds historia.

Byggnadsvårdsrapport 2015:19
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM